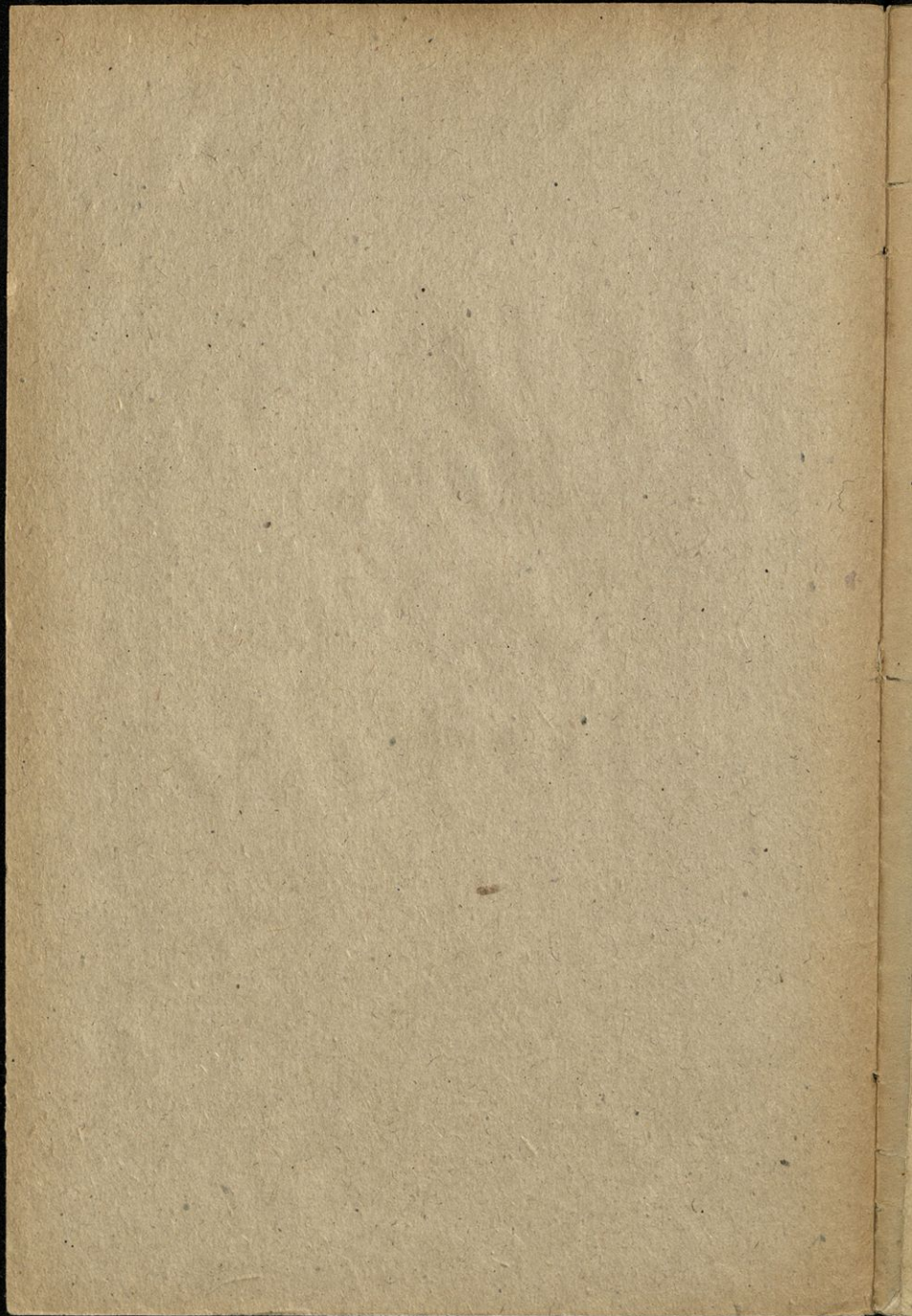

136097 -

POZOR!

Slovenci na Goriškem!

Spisal
odkritosrčen rodoljub
meseca maja
1885.

136097

136097 -

„Res je, da se je zdelo postopanje
viteza **Tonklja** o nekaterih
prilikah nekako popustljivo, skoro boječe,
kakor bi izviralo iz strahu pred mogočnimi
nasledki na zgore ali proti italijanski stranki;
posebno za časa znane zadeve „Slovenskega
bralnega in podpornega društva“ lansko leto
si je bil nakopal občo nevoljo.....“

„Soča“ štev. 19. od 8. maja 1885.

N 197/1958

Slovenci na Goriškem!

Resni dnevi, prevažni trenotki so ravno sedaj za avstrijske narode, katerim so pred durmi državnozborske volitve. Povsod se je začelo živahno gibanje, in narodi se ozirajo v preteklost šestih let ter premišlujejo, kakó bi bilo njih zastopnikom hoditi v bodoči šestletni postavodajni dobi. Slovenci so edinih misli, da so za Taaffejeve vlade samo na Kranjskem nekaj dosegli, povsod drugod pa je vse bistveno in v postranskih rečeh po sterem, če ne na slabšem. Koroški, primorski in štajerski Slovenci imajo največ razlogov hrepeneti, da se jim sedanje razmere zboljšajo. Zato pa Slovenci vseh dežel brez razločka povdarjajo, da bi državnozborski naši poslanci še bolj skupno hodili za skupne in enake interese vseh Slovencev. Tako „Slovensko društvo“ na Štajerskem nalaga prihodnjim poslanecem, da naj delajo na izvršitev enakopravnosti **z brezpogojno odločnostjo, in bodisi tudi s skrajnimi parlamentarnimi sredstvi.** Še bolj, ko doslej, morajo tedaj novi slovenski poslanci v državnem zboru krepko in odločno postopati vsi za vsakega in vsak za vse.

Ta zahteva je prva in taka, da se mora sama po sebi umeti. Ta zahteva pa nalaga pojedinim poslanecem dolžnost, da so natanko podučeni o potrebah svojih volilcev, in da za te potrebe pridobé sopomoč drugih slovenskih poslancev.

Slovenci na Goriškem pošiljajo **enega samega** poslanca v državni zbor; on ima že zaradi tega veliko dolžnost. Zastopnik goriških Slovencev se je v pretekli šestletni dobi pogostoma oglašal v državnem zboru, bolj morda nego póprek vsak drugi slovenski poslanec. Iz tega bi kdo sklepal, da ga volilci na Goriškem z mirno vestjo zopet lahko volijo za svojega edinega zastopnika v državni zbor. Slovenci po drugih pokrajinah utegnejo biti istega mnenja, ker je Goriško na glasú, da tukaj Slovenci posebno napredujejo. Resnično je pač, da goriški Slovenci so vneti za napredek, in bi se utegnili oprijeti tega in onega ter mnogokaj izvesti dejanski prej, nego drugod, ko bi jih vodil kdo previdno in odločno. Ali ravno v tem oziru so oni sedaj v jako žalostnem položnji. Poslanec, ki jih je preteklih let zastopal v državnem zboru **je ob enem njih vodja za potrebe in zadeve, katere bi moral on izvrševati in dosežati doma.** On je namreč tudi deželni poslanec, deželni odbornik, ud deželnega šolskega sveta, predsednik političnega društva „Sloga“, zadnje mesece tudi predsednik goriške čitalnice in naposled

poslom lastnem poslu še zastopnik mnogih slovenskih in neslovenskih strank kot odvetnik. V odvetništvu ga sicer utegne njegov brat nadomeščati; vsa druga bremena bi moral pa on sam nositi, pa kakor skušnje kažejo, teh nalog ne more vestno izvrševati. Narod bi mu jih že zdavno nekaj odvzel, ko bi preobloženi zastopnik sam hotel. Narod ga je ob raznih prilikah celo silil v to; ali **vitez dr. Josip Tonkli** — tega menimo — hoče sam tako butaro nositi.

Na zunaj, nasproti Lahom in Nemcem, je videti, kakor da bi imeli goriški Slovenci mogočnega voditelja; v resnici pa so isti Slovenci brez pravega vodstva in vsakega primerne delovanja in napredka, to pa večinoma zato, ker so združene vrhovne narodove časti v enih in tistih rokah, v oblasti dr. Tonklija. Poleg tega uči skušnja še to, da dr. Josip Tonkli ne kaže one dobre volje, vnetosti in eneržije, kakoršno bi morali zahtevati od onega, ki hoče sam sebi naložiti toliko najvažnejših in prvih narodnih opravil. Goriški Slovenci so se pač nadejali pred 5 leti, ko so dr. Tonklija prvikrat poslali v državni zbor, da bo mogel tudi ta posel poleg drugih častno opravljati; ali sedaj so sprevideli, da ni takó in celó Tonklijevina jiskrenejši prijatelji in zagovorniki omahujejo, ter še celó „Soča“, **Tonklijev glasilo**, se tolaži v šte. 19. od 8. t. m. edino s tem, češ, da v „sedanjih razmerah“ goriški Slovenci nimajo boljšega moža, kateremu bi izročili zastopanje.“ In ista „Soča“ ni ovrгла mnenja, katera je izrazila v isti številki z besedami, katere smo postavili na čelu temu pojasnilu. „Splošno moramo reči“, pristiavlja „Soča“, „da je ostal Tonkli zvest narodnemu programu, in da se je za pravice slovenskega naroda zdatno potegoval“. To pač ni nobena pohvala nasproti dolžnostim, katere so pri slovenskih poslancih same po sebi umevne, zlasti potem, ko je narod istega poslanca tudi na druge strani tolikero počastil. S tem, da govori „Soča“ samo o „splošnosti“, razkriva, da je bil dr. Tonkli v **pojedinih slučajih** popustljiv. Pa oglejmo si dr. Jos. Tonklija, kakor se kaže v svojih različnih poslih in v obče kot vodjo goriških Slovencev.

Dr. Josip Tonkli kot državni poslanec.

Res je, da se je dr. Tonkli takoj pri nastopu v državni zbor dobro poprijel svojega novega dela. Vsakdo mu rad prizna, da je imel v državnem zboru prekrepih govorov v interesu goriških in drugih Slovencev. Tudi mu ni zanikati, da ni deloval, če se spominjamo, da je bil ud raznih odsekov v istem državnem zboru. Ali to njegovo delovanje ni bilo vselej in v prvi vrsti obrneno v korist njegovih volilcev ali Slovencev v obče.

Ne samo Slovenci, ampak še celó drugi avstrijski narodi so kmalu zapazili, da dr. Tonkli podpira posebno rad dunajsko vlado, in sicer zlasti ob takih prilikah, ko jo drugi zapuščajo, in dasi so slovenski listi jako pohlevni, so dali vendar tudi oni v vrstah in

med vrstami razumeti, da jim taka postrežnost ne more biti tuja. Tako je imel dr. Tonkli že 14. februarja 1882 pri proračunski debati daljši govor, ki ni ugajal popolnoma niti Tonklijevemu organu. „Soča“ štev. 8 od 24. febr. 1882 namreč piše o tem govoru med drugim: „Najprej je hotel dr. Tonkli pobiti nasprotnike, ki so dokazovali neplodovitost sedanje vlade. Zato je našteval posamne čine delovanja Taafejeve vlade. „Vaterlandu“ se je ta prvi del govora našega poslanca zdel **preoptimističen**, češ, da dr. Tonkli vidi preveč v „rožicah“ vse, **kar vlada stori**. V tem je tudi nekaj resnice, če pomislimo, da še „Tribüne“ na neke strani vlade nikdar toliko ne zagovarja“. Takó govori „Soča“ sama, kateri tedaj nikakor ni bilo po volji tako zagovarjanje. V veliki stiski je bila dunajska vlada tudi, ko so jo napadali zaradi „Laenderbanke“; tudi takrat je prišel dr. Tonkli vladi s posebnim govorom na pomoč. Najočitnišo uslugo je pa dr. Tonkli storil Taafejevi vladi lanskega leta, ko se je uvedlo na Dunaji in po nekaterih drugih niževstrij-skih krajih izjemno stanje. Izmed desnice, katera vendar skupno podpira Taafeja, ni bilo razun dr. Tonklia **nikogar**, ki bi bil prevzel o dotičnih postavah poročilo v državnem zboru. „Soča“ sama, katera drugače kaj rada prinese vsak stavek, ki ga dr. Tonkli spregovori v državnem zboru, ni objavila tega govora, in se je v št. 8 od 22. febr. 1884 izgovorila, da ji ne pripušča prostor, da bi ponatisnila dotično poročilo, ter pristavlja, da je bilo „**nehvaležno** delo poročevanje v tej zadevi.“

Kakor znano. je bil dr. Tonkli z viteštvom odlikovan; ob isti priliki je imela „Soča“ poseben članek, s katerim je dokazovala, da Tonkliju je došlo odlikovanje kot pripoznanje njegovega političnega delovanja v nasprotju s tržaško vlado. Tako so to odlikovanje povsod tolmačili in Italijani so se še posebe veselili tega odlikovanja, ker so odtod izrečno izvajali, da Tonkli bo **zanaprej Italijanom manj nevaren**, in da ne bo v obče ničesar ne zahteval, kar bi vladi ne bilo ljubo.

Z ozirom na Lahe moramo povdarjati, da niso imeli oni nikdar povoda, posebno pritoževati se zaradi Tonklijevega nasprotstva. Saj jih je on večkrat pohvalil v državnem zboru. V govoru od 8. marca 1883 kateri je „Soča“ v štev. 12. od 23. marca 1883 ponatisnila, se nahajajo gledé na Italijane tudi ti-le stavki: „.....dejal sem že ob priliki, da so naši italijanski bratje v Gorici lojalni, **kakor Slovenci**, in da v zvestobi tekmujejo s Slovenci.....“ Da vlada osobito v Gorici **složnost**, to sem, mislim, že povdarjal.“

Gotovo, da niso vsi Italijani odgovorni za lansko vedenje nasproti Slovencem v Gorici, ali kdor razmere pozna, more vendar razsoditi, ali je bila taka pohvala od našega vodja v državnem zboru potrebna in povsem zaslužna.

Po odlikovanji je dr. Tonkli v državnem zboru v resnici molčal, ko bi mu bilo treba govoriti na mnogo strani. „Soča“ se je gledé na pomen Tonklijevega odlikovanja še le meseca maja t. l., torej ravno pred sedanjimi volitvami spreobrnila in pravi v št. 19. od 8. maja t. l., da ni bil Tonkli odlikovan zaradi svoje politike, ampak zato, ker je bil namestnik deželnega glavarja tisti čas, ko je prišel

cesar v deželo l. 1882, in „da je bil takrat dr. Tonkli izpuščen“. Ta zmotna da se je popravila lansko leto in ni imelo torej odlikovanje neposredno zveze z vedenjem državnega poslanca v državnem zboru.“ Čudno je vendar, da je prišla „Soča“ še le sedaj do tega razlaganja, in da je dovolil odlikovani dr. Tonkli, da je njegovo glasilo celo leto živelo v zmoti in s „Sočo“ tudi vse drugo občinstvo. Zakaj spreobrača „Soča“ ravno pred volitvami pomen odlikovanja? Brez dvojbe zato, ker je tudi dr. Tonkli že slišal, da mu očitajo prevladnost sosebno vsled onega odlikovanja. Če pa v resnici ni vitez postal vsled preobite uslužnosti nasproti vladi, toliko slabše, da je postopal prevladno celó brez povodov, kateri bi bili Slovencem na korist. —

Ali pa je morda vzrok njegove popustljivosti ta, da se boji Lahov? Prej omenjena pohvala italijanskega patriotizma bi gotovo kazala na to. Tudi ni umeti, zakaj je dr. Tonkli molčal, n. pr. nasproti vedenju goriških italijanskih listov „Corriere“ in „Freccia“, katera lista sta zadnje leto Slovence nesramno napadala, ne da bi bila zasežena. „Freccia“ od 17. jan. t. l. imenuje Slovence „Irredenta russa“, pesoglavce („discendenti d'Attila“). Goriški Slovenci so ji brezbradati otroci, rojene pokveke medle Slovenije, ki je po jedi bolj lačna kot pred jedjo. („Imberbi figlioli, abortiti della magra Slovenia che dopo il pasto ha più fame de prima“). Isti list psuje tudi drugače Slovence s „sclafs“. Kdo bo Slovence varoval v takem položnji, če ne njih edini zastopnik v državnem zboru! Komu na ljubo je dalje dr. Tonkli trdil v državnem zboru da za Goriško **ni treba zakona zaradi jezika pri sodnijah?** V že navedenem govoru dne 14. februarja 1882, v 9. šte. „Soče“ od 3. marca 1882, pravi dr. Tonkli v tem oziru: „V nadsodnijskem okrožji tržaškem pa se vsprejemajo slovenske vloge, narekavajo se zapisniki v slovenščini in brez ugovora vzprejemajo, da, izdajajo se celó slovenske razsodbe. Možno mi je naravnost pokazati na mestno delegirano okrajno sodnijo v Gorici, ki zastopa tudi mešano prebivalstvo...“

Goriški Slovenci so leta in leta po časnikih tožili, da jim sodnije uradujejo samo neslovenski; dr. Tonkliju, ki je vendar že zdavno zastopal interese istega slovenskega naroda na Goriškem, se je vredno zdelo še le l. 1882 v državnem zboru razkriti, da pod tržaško nadsodnijo smejo Slovenci zahtevati slovensko uredovanje. Še celó sama „Soča“ je št. 19. od 12. maja 1882 gledé na Tonklijevo razkritje **njega in druge primorske kolege odvetnike za-tožila**, da niso hoteli prej povedati narodu istih pravic, kaj-li še spodbujati narod, da bi se posluževal istih pravic. Sicer pa so porotne sodnije še vedno samo italijanske in tudi preobložena c. kr. okr. del. sodnija v Gorici nima razun dveh uradnikov nobenega, ki bi znal uradovati slovenski.

Naj si bodo pa povodi dr. Tonklijeve popustljivosti v državnem zboru kakoršni koli, resnica je dalje tudi ta, da ni vselej podpisaval interpelacij. n. pr. one zaradi poreškega škandala v deželnem zboru, potem interpelacije zaradi razsajanja celjskih „šulverein-lerjev“ itd. Eneržije, kakoršno mu je narod prišteval še ob prvi volitvi v državni zbor, Tonkli zlasti po odlikovanji ni več kazal in je, kolikor se sliši,

celó kar mogoče, oviral krepko postopanje drugih slovenskih poslancev Hohenwartovega kluba.

Kot govornik se je v poslednji dobi državnega zbora skoro redno takó vpisaval, **da mu ni bilo treba govoriti**, in so se laški, pa tudi nemški listi norčevali iz njega zaradi tega. Posebno se je to pokazalo pri zadnji proračunski obravnavi.

Če tudi se je oporekalo, je bilo vendar očitno, da slovenski poslanci so v državnem zboru vsaj v posebnih slučajih odločevali, kakor v jako važnih momentih. Taaffejeva vlada je naložila mnogo vrstnih novih davkov, kakor uravnavo zemljiškega davka, hišni davek, potem davek na kavo, petrolej in drugo, čemur se je levica državnega zbora silno upirala. Zakaj ni zahteval dr. Tonkli koncesij z drugimi poslanci vred, n. pr. pri pristojbinski noveli. V tem oziru piše „Soča“, glasilo dr. Tonklijevo od 20. febr. 1885: „Poslanci so stopili pred vlado, rekoč: Dajte nam, kar ste obljubili, če ne, vas tudi ne bomo več podpirali. Minister Konrad odgovori prav odločno: Slovenskih srednjih šol vam ne dam. Poslanci so potem glasovali za pristojbinsko postavo; iz tega sklepamo, da se je vlada vpognila in da nam da srednje šole.“ Kaj jim je obljubila? Srednjih šol ne. Zakaj ni ostal dr. Tonkli v opoziciji?

Dr. Tonkli se je celó v državnem zboru sam izrazil, da je o šolstvu veliku premišljeval in se je vedel za ta del nekako kot večak. Pa tudi brez tega so mu bili še posebe dobro razložili n. pr. neznosne razmere na goriški moški in ženski vadnici, kjer ni slovenščina obligaten predmet, kjer začne nemščina že v prvem razredu, in kjer je v 3. in 4. razredu učni jezik izključno nemški. Zakaj ni črnil o tem g. dr. Tonkli niti besedice v državnem zboru? Kaj se je že vse godilo na goriških srednjih šolah! Zakaj je on molčal? Zakaj ni branil naše trobojnice?

Tako tedaj se je vedel dr. Tonkli kot državni poslanec, edini zastopnik goriških Slovencev. Zato ni čuda, če ga celó „Soča“ v štev. od 8. maja priporoča z besedami, katere ji nočejo iti prav od srca. Vidi se ji, da bi rada opustila nezasluženo hvalo, najbolj pa vse one stavke, s katerimi si je v navzkrižji v razsodbo prejšnjih mesecev in let. Odkar „Soča“ izhaja, si ni toliko za vse prejšnje življenje nasprotovala, ko ravno v navedini številki. Vsega pa ji zaradi resnice ne moremo prezreti. „Soča“ pravi v številki od 8. maja 1885, da odkar je stopil dr. Tonkli v javno življenje, poteguje se za pravice slovenskega naroda, ne da bi bil imel za to gmotnih ali drugih koristij. Na to mora vsakdo odgovoriti, da dr. Tonkli si je priboril sedanje posicijo v javnem življenji edino kot zastopnik slovenskega naroda, drugače bi bil ostal, kakor kdo drugi navaden odvetnik. Znano je dalje, da dobiva kot deželni odbornik po 1200 gold. letne plače, katero zdaj jako lahko, prelahko zasluži. Znano je pa tudi, da dobiva kot državni poslanec dobro dnino. Vsled svojega poslanstva kot odvetnik prevelike škode ne trpi, ker ga nadomešča odvetnik brat. Da pa nimata oba v Gorici preveč dela, je dokaz to, da hodi brat redno tudi na Tolminsko po odvetniških opravilih. Najbolje bode za zagovornike Tonklijeve, da za ta del molče, ker narod dotične razmere dobro pozna.

„Soča“ trdi dalje, da si je dr. Tonkli prizadeval, da so domačini dobivali vplivna mesta v deželi. To je bila njegova dolžnost. Sicer so pa na najvažnejših mestih v Gorici tuji uradniki v nerazmernem številu nastavljeni. Pri okrajni delegirani sodnji v Gorici sta samo dva uradnika, ki bi znala tudi slovenski uradovati. Na c. kr. pošti v Gorici se nastavljajo vedno bolj taki uradniki, ki slovenski čisto nič ze umejo in stojé povsod samo laški in nemški napisi, dasi je bil dr. Tonkli že kedaj obečal, da bo od trgovinskega ministerstva zahteval enakopravnost za Slovence tudi na goriški pošti. Finančnega ministra bi bil tudi utegnil poprašati, zakaj se pri c. kr. davkariji v Gorici nastavljajo večinoma Italijani. V Tolmini je cela naselbina italijanskih uradnikov.

Toliko o delovanji dr. Tonklija v državnem zboru.

Dr. Tonkli kot deželni poslanec, deželni odbornik in ud deželnega šolskega sveta.

Dr. Tonkli je tudi deželni poslanec in se v deželnem zboru vede kot načelnik slovenske stranke. Ali do sedaj se mu ni nič kaj obneslo, in je sosebno lansko leto slovenske poslance vodil prav slabo in celo v posmeh italijanske stranke.

Videlo se je, da italijanskim poslancem ni kos, in tako se je dal dr. Tonkli zavesti tu pa tam. Priliko je imel ravno lani, kaj sprožiti in izvesti slovenski stranki na korist, ko je bila ta po naključji v večini; pa ničesar ni storil.

Nameravano blagoslovljenje zastave „Slovenskega podpornega društva“, je goriškim Slovencem še v prežalostno živem spominu. V tej zadevi se je vedel dr. Tonkli tako, kakor bi se ne smel vesti nikdar nobeden narodni voditelj. Ves čas je gledal pasivno na gibanje odbornikov dotičnega društva in na naskoke od lahonske strani. Slovenska stvar je vsled tega trpela neizrečeno, in se škoda še čez leta ne poravna. V obče sodijo, da je dr. Tonkli celó vesel bil nesreče, ki je bila ob enem blamaža za predsednika podpornega društva, g. Povšeta. Poslednjega se je dr. Tonkli nekdaž bal kot nasprotnega kandidata za državni zbor in je menil, da bi se mu ga bilo še bati, ko bi se bila ona slavnost posrečila, ker ž njo bi bil vsekakor pridobil tudi gospod Povše. Zakaj se ni doktor Tonkli krepko postavil na noge, preden je bilo blagoslovljenje zastave zaprečeno? Zakaj ni o tej zadevi v deželnem zboru interpeliral, kakor je narod zahteval in kakor so zahtevali skoro brezizjemno odločno tudi vsi slovenski deželni poslanci? Dr. Tonkli je v tej velevažni zadevi z neopravičeno popustljivostjo pustil na cedilu ne samo gospoda Povšeta, ampak ves slovenski narod na Goriškem.

Ta pregreha dr. Tonklija daje pomisliti tudi za bodočnost. Kdo daje goriškim Slovencem poročstvo, da jih dr. Tonkli iz osebnih ozirov zopet ne pusti na cedilu v važnih momentih?

Sicer je bil dal dr. Tonkli, ko je bil moralno prisiljen, častno besedo, da bo skrbel, da se lani opuščena slavnost izvrši, kakor

zahteva to narodova čast. Ali o tem se doslej nič ne sliši. Le toliko vemo, da dr. Tonkli vpliva na odbor „podpornega društva“, da bi se pri blagoslovljenji zastavi vse opustilo, kar bi ne bilo Lahom vseč, in da je svetoval odboru, naj se zastava blagoslovi po državnih volitvah. Torej ne pred volitvami!

V deželnem zboru je dr. Tonkli namestnik deželnega glavarja, pa nikakor ne deluje na to, da bi se pri zborovanji izvršila jezikova enakopravnost. Poslednja gre namreč vedno bolj rakovo pot. Predsedništvo govori italijanski, in slovenski deželni poslanci opuščajo italijanski stranki na ljubo vedno bolj svoj domači govor. Italijanskih poslancev pa itak nobeden nikdar ne zine črkice slovenski. Sloveščina je v deželnem zboru toliko, kakor praktično odstranjena.

Italijanska stranka si je priskrbela imenik ali potrebni register za pregled obravnav itd.; slovenski poslanci z dr. Tonkljem na čelu pa se niso zmenili, da bi se tudi za slovensko stranko enak imenik omislil.

Leta 1882. se je v Gorici ustanovila popolnjevalna šola za rokodelsko mladino. Ta dobiva tudi od dežele po 600 gld. letne podpore, da si je popolnoma italijanski osnovana. Deželni zbor pa je bil dal deželnemu odboru nalogo, da se skrbi tudi za slovenski poduk v tej šoli, ker zahajajo v to šolo tudi slovenski dečki. Zakaj glasujejo slovenski poslanci leto za letom za podporo tej šoli in zakaj ne stavijo interpelacije zaradi tega? Zato ker je dr. Tonkli njih vodja in zato, ker se mu bojé zameriti, kjer je on sokriv krivic, ki se godé v deželni hiši Slovincem.

V deželni hiši je mladi naraščaj samo italijanskih uradnikov, in če se še deželni računar vmakne, potem ne bo sledú več tam o slovenski ravnopravnosti. Zakaj ne interpelirajo o tem slovenski poslanci? Ker je dr. Tonkli kot deželni odbornik sokriv teh krivic in ker isti dr. Tonkli kot načelnik poslancev ne želi, da bi slovenska stranka interpelirala zaradi tega.

Dr. Tonkli kot deželni odbornik nima ne časa ne volje, da bi se pritoževal, zakaj se uraduje v deželni hiši samo italijanski, in da se pošiljajo uradna pisma razun na slovenska domača županstva na vse druge strani samo v italijanskem jeziku. C. kr. okrajna glavarstva, c. kr. sodnije v slovenskih okrajih dobivajo iz deželne hiše samo italijansko uradovane akte. Še celo slovenskim županstvom zunaj Goriškega odgovarja deželna hiša v Gorici italijanski na slovensko osnevane akte. K vsemu temu molči dr. Tonkli.

Dr. Tonkli ima lahko vest, da je pol leta kot deželni odbornik na Dunaji in da se v deželnem odboru brez njega obravnava in glasuje. Vse je na ramenih vestnega in delavnega dr. Abrama. Gorje bi bilo, ko bi še tega možaka tukaj ne bilo. Ali dr. Abram ne more vsega izvršiti, in kedar pridejo slovenske zadeve na glasovanje, ima vrli poštenjak samo svoj glas, kateri bi pa moral drugi večini redno podleči, ko bi ne hoteli biti italijanski odborniki Slovincem pravični. Deželna hiša pa je takó in takó v italijanskih rokah, in oni domoljubi, ki poznajo razmere deželne hiše, želijo,

da bi na Goriškem zopet odstranili avtonomijo, ki Slovencem nalaga samo bremena poleg državnega aparata, ne da bi kaj imeli vsled tega. Predniki dr. Tonklija so se previdno borili, da so bili v deželni hiši pridobili tudi Slovencem enakopravnost; zdaj pa je tukaj slabše, nego je bilo pred 20 leti.

Se pri zadnjih deželnozborskih volitvah so rodoljubi dr. Tonkliju sosebnost po časnikih namignili, da naj bi deželnega odborništva ne prevzel, dokler je ob enem državni poslanec. Ali on jih ni hotel umeti. Ko so potem isti rodoljubi slovenskim poslancem očitali slepo udanost nasproti dr. Tonkliju, ko je bil v deželni odbor že izvoljen, so se slovenski poslanci izgovorili s tem, da je smatral dr. Tonkli eventualno neizvolitev kot **njemu podeljeno nezaupnico**. Torej dr. Tonkli, ne da bi bil spoznal, da deželnega odborništva ne more prevzeti, je na poslance celó pritiskal, da so ga zopet izvolili.

Kot deželni odbornik je bil dr. Tonkli z nova izvoljen tudi v deželni šolski svet, v katerem sedita samo 2 Slovenca. Tu se odločujejo važne naredbe, in se oddajajo važne službe. Dr. Tonkli pa, ki za ta del niti namestnika ne more odposlati, mirno trpi, da deželni šolski svet sklepa brez njegovega glasú, kedar je on na Dunaju. Dr. Tonklija niti pri oni seji deželnega šolskega sveta ni bilo, v kateri se je sklepalo o narodnem učnem jeziku na goriških srednjih šolah. Ko je dr. Tonkli gospoda ministra Conrad-a v budgetnem odseku vprašal, zakaj se ni na goriških srednjih šolah narodni kot učni jezik vpeljal, mu je ta odgovoril, da se je kompetentna oblast, to je deželni šolski svet, proti temu izjavil. Kdo je dal gospoda ministru to orožje v roke?

Kaho nemarno da je v tem pogledu dr. Tonkli postopal, razvidi se tudi iz tega, da ni šel k sejam tega šolskega sveta še tedaj ne, ko je bil domá, in ko je vedel, da se bo oddajala profesorska služba, katero bi bil namesto slovenskega rojaka lahko vdobil tudi tujec. Kteri narodni vodja bi delal tako? Potem pa ga še „Soča“ od 8. maja t. l. izgovarja, da „en mož ne more vsega storiti“. Zakaj pa si isti mož taka bremena nalaga, katerih ne more nositi? Mi sicer ne pritegnemo onim, ki trdó, da je dr. Tonkliju več mar 1200 gld. letne deželnozborske plače, nego vestno izpolnjevana dolžnost in pa obče koristi narodove; a konstatujemo vender, da se ta opazka večkrat sliši.

Dr. Tonkli kot predsednik „Sloge“

S popolnoma enako vestjo predseduje dr. Tonkli že dolgo let tudi političnemu društvu „Sloga“. To društvo je živelo na papirji leta in leta, ne da bi se bilo zgenilo, tako, da so se slovenski listi norčevali s tem društvom in da se rodoljubi posmehujejo do današnjega dne, kedar šlišijo ime tega društva.

Na to stran je poročilo „Sloge“ od 1. januarja 1883 — 17. januarja 1884 dovolj odkrito, ko pravi: „Društvo „Sloga“ je nekdanj dobro delovalo; zadnja leta pa ni imelo več one živahnosti od nekdanj,

in že so nekteri mislili, da je popolnoma umrlo“. Na hud pritisk rodoljubov in na opominjevanje po časnikih, tudi po „Soči“, je poklical dr. Tonkli o božičnih počitnicah 1882 nekaj rodoljubov k sebi na posvet. „Med glavnimi predmeti bilo je vprašanje, kako bi se moglo „Slogi“ zopet pomagati na noge“. In res je bila „Sloga“ nekako oživila, posebno ker so se bližale volitve v deželni zbor. To so slovenske novine že proprej prerokovale, da namreč vstane „Sloga“ od smrti, če ne prej, vsaj za omenjeno priliko. Pa že leta 1884 mora „Soča“ sama tožiti, da „Sloga“ spi o najhujših časih narodnega trpljenja. Ves čas lanskega leta namreč, ko je laška stranka in ko so v obče nasprotniki goriških Slovencev njih narodnost tako rekoč z nogami teptali in zasramovali, se „Sloga“ ni zgenila, čeravno je narod klical in klical, naj ga voditelji vendar rešijo hudih skušnjav. Konečno je bila neodpušljiva mlačnost tudi „Soči“ odveč, in ta piše v 41. št. od 10. oktobra 1884 v uvodnem članku od besede do besede: Ali drznosti teh ljudij se je vsakako čuditi. **V takih razmerah bilo bi prepotrebno, da se naša „Sloga“ zbudi iz svojega spanja,** da se posvetuje o našem stanju in o potih, katera je treba hoditi. V odborovih sejah in javnih shodih se mora ljudstvo podučevati, kakó mu je postopati, česa se ima ogibati, in po čem mu je hrepeneti, da se ohrani na pošten, postavni in naravni poti. **Predlog gospoda poslanca Kocijančiča se mora izvesti; drugače ne bo miru...**“ Tedaj „Sloga“ je spala do konca 1882. leta, in 1884 jo mora „Soča“ že zopet zbujati iz spanja. Kedaj je potem živela? „Sočin“ glas je bil pa celó v navedenih narodovih tiskah in potrebah glas vpijočega v puščavi; dr. Tonkli se ni zgenil v deželnem zboru za interpelacijo zastran obče znanih dogodkov lanskega leta, on si je ostal dosleden tudi kot predsednik „Sloge“ v kritičnih trenutkih, ko je narod čakal, upal, obupaval in naposled —preklinjal, da ima take voditelje.

Navedli smo iz „Soče“, da je deželni poslanec g. Kocijančič narodove želje umel ter hotel vstvariti lastno trgovino Slovincem na Goriškem; „Soča“ sama pravi, da drugače ne bo miru pred lahonsko predrznostjo, in vender se dr. Tonkli ni zgenil, da bi bil narod spodbujeval za praktični načrt. Sicer je delal dr. Tonkli enako z ljudsko posojilnico, in če se je konečno ustanovila, ni to zasluga dr. Tonklija kot predsednika „Sloge“, ampak v prvi vrsti teh rodoljubov, ki niso mirovali, dokler se ni tudi dr. Tonkli udal v to. Poslednji je celó dalj časa oviral ustanovitev posojilnice, kakor da bi je ne bilo potreba, drugi bolj agilni možje, kakor je bil v tem oziru gospod Povše, so se pa bali dr. Tonklija, ko bi bili na svojo roko vstvarili domači denarni zavod. Saj še za ustanovitev „bralnega in podpornega društva“ v Gorici se dr. Tonkli ni nič brigal in je je vzel takó rekoč še le na znanje, kedar so drugi rodoljubi že storili bili potrebne korake. Radi pa priznavamo, da ima dr. Tonkli za otroški vrt svoje zasluge, ker si je prizadeval, da je nabral in prinesel že parkrat podpore z Dunaja zanj. To so tedaj zasluge dr. Tonklija kot predsednika „Sloge“, in ponoviti nam je opomnjo, da osnova otroških vrtov in posojilnice se je sklenila v občem zboru „Sloge“ 2. januarja 1883, torej nekoliko mesecev pred volit-

vami za deželni zbor; ustanovljenje dekliške šole se je pa nekako v principu sklenilo pred sedanjimi volitvami v državni zbor. Ti ob sebi hvalevredni čini „Sloge“ so torej v tesni zvezi z volitvami.

Leta in leta so prešla, ne da bi se bilo zdelo dr. Tonkliju primerno, da bi se „Sloga“ udeleževala volitev v mestno starešinstvo goriško. Lani je laška konservativna stranka po katoliškem časniku „L' Eco del Litorale“ ponujala skupno udeležbo Slovincem, pa dr. Tonkli je ostal s „Slogo“ v zatišji. Ta popustljivost se nad Slovinci hudo maščuje; sama „Soča“ v št. od 15. maja 1885 obžaluje krivico, katera se godi nad 4000 Slovincem, ko nimajo med 24 svetovalci goriškega mestnega starešinstva niti enega svojega zastopnika. Ko bi bil dr. Tonkli koliko kaj znal ali hotel, pa je bil s „Slogo“ in s pomočjo konservativnega elementa že zdavna spravil tudi kakega Slovenca v mestni zastop goriški. Tudi te dni se bodo vršile volitve v Goriško mestno starešinstvo. „Sloga“ se kot taka — v tem je res dosledna — zopet ne vtika v te volitve, ampak prepušča laškemu konservativnemu društvu ves trud in vse stroške. Prav tako! Saj „za Slovence nimajo te volitve nobenega pomena“, svoj denarni fond pa potrebuje „Sloga“ za državne volitve!

V občnem zboru „Sloge“ 17. januarja 1884 je bil enoglasno sprejet naslednji predlog: „Občni zbor naj izvoli skleniti: Občni zbor „Sloge“ naroča svojemu odboru, naj nabira statistične date gledé za ljudsko šolo sposobnih otrok slovenskih starišev v Gorici, ter naj stavi primerne predloge izrednemu občnemu zboru, kateri naj se skliče, hitro ko izvrši potrebne pozvedbe.“ Leto preteče — pa o izrednem občnem zboru ni ne duha ne sluha. In zakaj ne? Malomarno predsedništvo „Sloge“ se ni hotelo zameriti Lahom in ni hotelo po zakonu siliti goriški magistrat, da bi za 4000 goriških Slovencev na občinske stroške ustanovil slovensko ljudsko šolo. Ko se je pri zadnjem občnem zboru „Sloge“ predsedništvo interpelovalo, zakaj se ni izvršil sklep občnega zbora, je odgovorilo, da bolj kaže, slovensko šolo ustanoviti na lastne stroške! Ker se tedaj predsedništvo „Sloge“ boji truda in zamere, zato bo morala požrtvovalnost posamičnih narodnjakov skrbeti za slovensko šolo, katero bi moralo vzdrževati goriško mesto! Kakó vse drugače postopajo češke manjšine v Liberci, Brüx-u itd, da ne omenimo Nemcev v Ljubljani in drugod!

Kakó so se vršile letos volitve v kupčijsko-obrtnijsko zbornico v Gorici! V „Slovincu“ je bila gledé teh volitev izražena huda graja. Dr. Tonkli s svojim organom je molčal; zato tudi mi o tej zadevi rajši molčimo. Saj je bilo preočitno, da dr. Tonkli tudi tega koroka ne bi bil storil, ko bi ga njegovi najzvestejši pristaši ne bili svarili, da bi tudi zanj ne bilo več varno, še dalje mirno gledati volitve v trgovinsko zbornico, katere so tudi za Slovence toliko važne.

Na letošnjem občnem zboru „Sloge“ je bilo vse takó vrejeno, da se je videlo, kakó se dr. Tonkliju mudi kmalu skleniti občni zbor; vsled tega niso mogli postaviti pojedini udi interpelacij, katere

bi se bile brž ko ne neprijetno glasile dr. Tonkliju. V resnici so bili pojedini udje razžaljeni, da niso mogli govoriti, kakor jim je napovedovalo rodoljubno srce in pa narodova korist.

Občni zbor „Sloge“ je bil letos 15. januarja, potem ko je ves narod na Goriškem „Slogo“ klical na pomoč od lanskega poletja naprej, in „Soča“ sama še posebe, kakor smo omenili, s prav ostrimi besedami, meseca oktobra 1884.

Društvo „Sloga“ šteje doslej med svoje ude bolj Tonklijeve pristaše, nego pa rodoljube iz vseh krajev goriške dežele. Takó šteje Cerkno 1, Kanal 2, Kobarid 2, Nabrežina 1, Volče 2, Ajdovščina 2 uda, Bolec in Sežana pa ne štejeta celó nobenega uda. In to so največi kraji in trgi na Goriškem! Med 100 samostojnimi občinami jih je samo 19, katerih župani so zapisani med ude „Sloge“. Na občni zbor „Sloge“ prihajajo 20—30 udov, in ti volé redno „per acclamationem“ dr. Tonklija za predsednika in 9 njegovih pristašev za odbornike.

Iz tega utegne razsoditi vsah bralec, kolikega pomena je „Sloga“, in vender narekuje dr. Tonkli samooblastno in svojevoljno slovenskemu narodu na Goriškem, kakó naj izvršuje svojo volilno pravico. Žares zanimivo in vredno je pogledati, **kakó se postavljajo kandidati Slovincem na Goriškem**, Letos, kakor smo rekli, je bil občni zbor „Sloge“ 15. januarja, dr. Tonkli je pa še le 4. maja t. l. sklical odbor, da se je ustanovil. „Soča“ je priporočala 1. maja t. l., da naj rodoljubi izrazijo svoje želje, kaki kandidati bi se postavili za državni zbor. V isti številki pravi „Soča“: „Menimo da bi bilo prav, ako bi „Sloga“ sklicala kak volilen shod, pri katerem bi se volilci razgovarjali o našem položaji, o potrebnih lastnostih dobrega poslanca in o osebi, ki bi dejala največ upanja, da zadosti našim željam... **Predno je kandidat postavljen, je čas razgovarjanju, pregovarjanju in govorjenju**, pa takó, da je mogoče priti do edinosti.“ Vsakdo bi bil pričakoval na te besede, da „Sloga“ resnično skliče shod v zaznamovani namen. Ali „Soča“ jo obrača, dr. Tonkli, njen zaščitnik, jo pa obrne. Že v naslednji številki „Soče“ od 8. maja t. l. namreč kaže predsednik „Sloge“ s svojim odborom ravno nasprotno misli in samozadostno modrost, tako da ne potrebuje nobenega volilnega shoda več. Odbor „Sloge“, kateremu predseduje dr. Tonkli, je v najlepšem redu postavil svojega predsednika za poslanca, in „Soča“, ki se je po sili ali brez sile takoj zmodrila, piše čez teden dni, t. j. 8. maja, „da za zdaj bi z ozirom na kratek čas do volitev ne bilo umestno sklicevati volilne shode, ki včasih stvar še otežijo, namesto da bi jo olajšali Volilci naj to postopanje odboru potrdijo z enoglasno izvolitvijo dr. Tonklija za državnega poslanca. **Male navskrižnosti** naj se pozabijo, te naj ne kalijo složnega postopanja. Ni tak, da bi ne poslušal, da bi se ne dal prepričati, ali zdaj menda (!) ni čas za to.“ Podčrtane besede vse pojasnijo, in „Soča“ torej sama dvomi, bi li ne bilo vender primerno sklicati pred volitvijo shod „Sloge“, dasi se dr. Tonkli sklicuje na pisma nekih rodoljubov, „Sloginih“ zaupnikov, kateri Tonkliju poročajo, da shod ni potreben. Tonkli je

sam pozvedaval o tem in je najbrže poprašal v vsakem okraji po enega svojih pristašev. Pa čemu ta trud, ko je dr. Tonkliju drugače vsak korak toliko drag! Sicer pa smo tudi mi popraševali prav odlične rodoljube v tej zadevi; pa nihče nam ni vedel ničesar povedati o dr. Tonklijevem pozvedovanji, pač pa so se dotičniki jezili, zakaj dr. Tonkli zopet tako samooblastno postopa. Ali se boji malih navskrižnosti, katere celó „Soča“ pripoznava?

Druga leta je dr. Tonkli sam napovedaval shode po raznih krajih, ker ga je vezala posebna obljuba, da bo poročal vsako leto o svojem delovanji. Ta obljuba ga veže tudi za poslednjo, toraj tudi za letos dovršeno sesijo državnega zbora, in moral bi biti on še vesel, da bi imel priliko pred volitvami na debelo in široko razložiti svoje delovanje volilcem in vsemu narodu. Česa se ravno letos boji in spravlja odbor „Sloge“, najbolj pa svoje glasilo „Soča“ v največo nedoslednost, ko mora poslednja preklicavati od nje nasvetovano potrebo volilnih shodov kot nepotrebnost že čez osem dni.

Odbor „Sloge“ ali bolje, njen predsednik dr. Tonkli pa letos samó ponavlja ono taktiko, katere se je držal pri zadnjih deželno-zborskih volitvah. Tudi takrat je dr. Tonkli po svoje postavil kandidate za deželni zbor, ne da bi bil na pravi način narod poprašal, ter je **zaslužne** poslance izbacnil in z novimi kandidati nadomestil, ki se niso v ničemer odlikovali od prejšnjih. Če ni to prednost, da so mu novi osebno bolj udani. Izbacnen je bil ob tej priliki n. pr. mnogozaslužni narodnjak Izidor **Pagliaruzzi**, in je prišel kot nov poslanec v deželni zbor **Tonklijev brat dr. Nikolaj**. Ob smrti Iz. Pagliaruzzija je prinesla sama „Soča“ najlepša poročila, katera v 40 št. od 4. oktobra 1884 med drugim pravijo o pokojniku: „V deželnem zboru je,“ Pagliaruzzi namreč, **„neustrašeno zagovarjal pravico in resnico**. Pred sejami ni nikoli prašal deželnega glavarja, kakó naj bi glasoval... Slava možu, kateri je takó srčno in značajno delal za svoj narod. Mož je vreden, da se njegovo življenje opiše in da se v pohvalni izgled postavi vsem Slovencem...“ In take može, katere sam Tonklijev organ narodu vzgled postavlja, je Tonkli odstranil pri zadnjih deželno-zborskih volitvah in je potem narod pred volitvami rotil po svojem glasilu, da naj se drži discipline! In naposled, ko so rodoljubi narod v resnici ukrotili in se sami žrtvovali, da bi na **zunaj** pokazali složnost, je bil odbor „Sloge“ in njen predsednik dr. Tonkli še toliko drzen, da se je po svojem glasilu bahal in po drugih novinah razglašal, kakor da bi jo bil on narodu povsem prav pogodil. Ni čuda, če so se takrat rodoljubi silno hudovali, in se zaradi sedaj **ponovljenega** samovoljstva gledé na državnozbornske volitve zopet hudujejo.

V drugih deželah, kjer se spoštuje prostost volilcev, postopajo pri enakih volitvah vse drugače. Volilci in vpljivni moške se po raznih okrajih posvetujejo in sklepajo o kandidaturah. Izverševalni odbor dotične stranke potem postavi tistega za kandidata, za katerega se je izrekla večina volilcev. Drugod proglašajo volilci kandidate, na Goriškem proglaša kandidat sam z odborom „Sloge“ kandidate.

Drugod volilci pred volitvami kandidata interpelujejo o raznih rečeh in mu izražajo mnogotere svoje želje. Na Goriškem je drugače; tu naj bo volilec vesel, da mu sploh postavijo kandidata. „Soča“ od 8. maja t. l. piše: „Kdor ima poslancu kaj reči, naj mu le reče o pravem času, na pravem mestu, na dostojen način..., ali zdaj, (se. **pred** volitvijo!) **vendar** ni čas za to. Zdaj bodimo veseli, da imamo moža, za katerega nas nasprotniki zavidajo.“ Človek pri teh nasvetih res ne vé, ali bere ironijo ali resnico; vsekakor so to lepi nauki, ki so se pa glasili pred 8 dnevi ravno nasprotno!

Dr. Tonkli kot predsednik „Sloge“ ni še nikdar **sam ob sebi** stavil kakih narodnega voditelja vrednih in v obče nobenih predlogov. Kar koli je „Sloga“ storila za njegovega predsedništva v par zadnjih letih, izvršilo se je na pritisk naroda, ki se je osebno oglašal pri odboru ali pa, in še najbolj po slovenskih časnikih. Vselej je moralo „obče mnenje“ zdramiti dr. Tonklija. Ali narod ne pozna vseh razmer in takó mnogokrat ne opominja samo zaradi nevednosti. Koliko prilik je dr. Tonkli opustil, da se ni pridružil konservativnim elementom drugih narodnosti na Goriškem! Nemce vodi tukaj sosebno v novejši dobi **na** prvem mestu lahonska stranka za nos, in pravi avstrijski Nemci, kakor stare goriške italijanske rodovine bi se bile gotovo združili za skupno postopanje s Slovenci, ko bi se bil pokazal dr. Tonkli spretnega in voljnega za posredovanje med Slovenci in imenonanimi elementi. Ali tega dr. Tonkli odločno ni še storil, saj ko bi mu bili avstrijski elementi podpora odrekli za skupne patriotske interese. bi se bil v državnem zboru oglasil in pritožil, takó pa je samo hvalil „složnost, ki vlada v Gorici med Italijani in Slovenci“. Še o c. kr. uradnikih ne more v državnem zboru svoje sodbe izreči, ker se ni skušal približati jim za politiko sporazumljenja, kakoršno Taaffejeva vlada umeje. Če je dr. Tonkli kedaj kaj posredoval, bil je preneokreten, da bi bil dosegel povoljnih vspehov. Da bi takó ne bilo! Rodoljubi so ga zaradi tega doslej v resnici tudi milo sodili. Ali poleg nesposobnosti še v večji meri pogrešamo resne volje pri dr. Tonkliji in je videti, ob enem, kakor da bi imel dr. Tonkli preveč ozirov nasproti veljavnim osebam drugih strank, in kakor bi se bal povsod zamere. O posebnem slučaju je pokazal iste lastnosti tudi pri sedanjih volitvah v državni zbor, ko se je za veliko posestvo najprej pogajal s kandidatom, ki je podpiral program političnega društva „Unione“, in je isti kandidat dr. Tonklijeve pogoje zavrnil kot možak, ki ne more drugim obečavati, kar si je sam nasproti drugim prepovedal. Druzega kandidata, o katerem govoré, da ga tržaška vlada podpira, pa ni povprašal, in tako še dokazov ne bo imel, kakó bi se bil dotičnik odrezal, in da bi bil potem na pravem mestu poročal, kak duh veje pri sosebno c. kr. uradnikih na Primorskem. Vidi se, da ne zna položja izrabiti, najmanj gledé **na bodočo** korist Slovencev.

Italijani „liberalne“ stranke se po svojih listih veselé, da nimajo Slovenci spretnišega vodstva, odkritosrčni rodoljubi pa v obče sodijo, da grejo Slovenci zlasti zaradi tega rakovo pot, in trdijo, da nas je samo lansko leto potisnilo vsaj za desetletje nazaj. V resnici, kaj Slovincem pomaga tako politično društvo, katerega

nikoder ni ob največjih stiskah, in katero še samo sebi ne zna varovati slovenskih pravic!

Tako je „Slogino“ slovenski osnovano prošnjo za slovensko posojilnico, sodnija zavrnila z nalogo, da se dodá italijanska ali nemška prestava, ker je trgovinska knjiga v Gorici v italijanskem ali nemškem jeziku. „Slogin“ predsednik dr. Tonkli se je udal, in napravili so omenjeni prošnji prevod. Ali se je spominjal dr. Tonkli pri tej zahtevi in pri svojem vedenji svojega govora, ki ga je imel 14. februarja 1882 v državnem zboru, in v katerem je povdarjal s tolikim naglasom, da „v nadsodnijskem okrožji tržaškem se vsprejemajo **slovenske vloge**, se narekavajo zapisniki v slovenščini in brez ugovora vzprejemajo, da izdavajo celó slovenske razsodbe?“

„Sloga“ je prosila tudi za okrajno sodnijo v Brdih. Na to še odgovora ni dobila, in predsednik „Sloge“ in odvetnik dr. Tonkli je molčal na to. „Sloga“ je prosila za otroški vrt v Gorici; c. kr. okr. glavarstvo je odgovorilo 4. avg. 1883 v nemškem jeziku, in predsednik „Sloge“ dr. Tonkli je zopet molčal.

Iz vsega tega je razvidno, da naše politično društvo potrebuje popolnega preustroja in prerojenja. V politično društvo goriških Slovencev morajo pristopiti goriški Slovenci od vseh strani, ne da ne bodo šteli največi trgi, kakor sta Bolec in Sežana, nobenega uda v tem društvu. Vsak, ki je Avstrijec in slovenskega rodu, mora imeti pristop k temu društvu, ne pa samo pristaši Tonklijevi. Ako hočejo Slovenci na Goriškem zaresno delati in dejansko kaj doseči, naj pristopijo iz vseh krajev v obilnem številu v politično društvo „Sloga“, da bodo v resnici skupaj skupne interese deželne povdarjali in dejanski v pravi slogi zastopali **vse goriške Slovence**. Društvo ne sme biti samo stroj za volitve in pristranske namene, ampak mora redno delati, ne da bi bilo zavisno od samovolje ene same osebe, če tudi je ta oseba predsednik sam. „Sloga“ je doslej spala, ker je hotel predsednik, da naj spi. On je celó trdil, kedar so ga opominjali, da taka društva „so se že preživela“. Oni, ki v taboru naših nasprotnikov enaka društva okoli in okoli pomnožujejo, menda niso enakih nazorov, in je samó čudno, da možje takih misli ne izročé predsedništva drugim rokam, ki znajo tako društvo oživiti.

Radi pripoznamo, da dr. Tonkli ne more biti ob enem v Gorici in na Dunaji. zaradi tega pa ne more narod še dalje v svojem hudem položaji škode trpeti. Močem, katere so se kolikor toliko rázville med goriškimi Slovenci razun Tonklija, je treba dati tudi primerne posla, ne pa jim roke vezati. Še premalo moči imamo, in kakorsne so razmere sedaj, narod neobhodno potrebuje še drugih delavnih moči. Zlasti pogreša narod ravno v Gorici še nekaj **slovenskih odvetnikov**, katerim bi narod dajal zaslužka, in kateri bi ga v odškodbo z razdeljenimi posli vzajemno in brez popustljivosti vsestransko vodili. Taki možje bi morali pristopiti v politično društvo „Sloga“ ter izvrševati naloge, katere se sedaj ali opuščajo ali pa malomarno izvršujejo. Narodno delo se mora toraj **razdeliti**, kakor se vidi to pri drugih narodih in kakor se je v tem oziru zgledno vedel pokojni Bleiweis. On je čuval doma narodne svetinje,

v tem, ko je pošiljal zanesljive narodove delalce na Dunaj. Takó je bilo prav doma in zunaj doma, in takó se mora goditi po vseh slovenskih pokrajinah zlasti pa takih, kakoršna je Goriška dežela, kjer imajo z drugimi primorskimi Slovani njih krvni bratje enako hudo položenje.

Dr. Tonkli kot odvetnik in predsednik goriške čitalnice.

Stopimo v odvetniško pisarno dr. Tonklija. Na mizah ležé kupi aktov in tožeb, a slovenski pisani akti so — bele vrane. Tudi za slovenske stranke izdeluje naš vodja italijanske tožbe. Ali ni predrznost, ako se zahteva od sodnij slovensko uradovanje v tem, ko se vodja goriških Slovencev poslužuje malo, da ne izključljivo samo italijanskega jezika? Zakoni so skrbeli že zato, da mora iti vsaka važna sodnijska vloga skozi odvetniške roke. Edino odvetniki torej zamorejo prisiliti sodnije, da se izvrši narodna enakopravnost in sicer s tem, da slovenski odvetniki izročajo sodnijam slovenske vloge. Če pa slovenski advokati pišejo v italijanskem jeziku, silijo oni sodnije, da po §. 19 uradujejo italijanski. Vodja goriških Slovencev bi moral preprostemu narodu pa še poseben zgled dajati in slovenske stranke naravnost podučevati o tem, kar bi bilo edino pravilno.

Goriška čitalnica je gledé svojega romanja pravi desetnik. Slovenske neugodne razmere jo gonijo iz ulice v ulico. Spletke naših laških prijateljev so jo pregnale tudi iz svojih sedanjih prostorov na Travniku, in 1. okt. t. l. treba bo zopet romati. Goriški rodoljubi so razvideli, da je v takih razmerah majhni „narodni dom“ za vsa slovenska društva v Gorici prepotraben, in v tej zadevi so se vršila že razna posvetovanja. Toda zopet je manjkalo moža, ki bi se bil postavil temu gibanju na čelo; voditelj goriških Slovencev je vlekel bolj nazaj, kot naprej in narodnega doma še — nimamo. **Tako je v istini Tonklijevo prizadevanje, da bi goriški Čitalnici in podpornemu društvu zagotovil primerne in dostojne prostore.**

Konec in posledice.

Iz načrtanega delovanja se razvidi, da je vitez dr. Tonkli kot državni poslanec mnogokaj opustil gledé na interese svojih volilcev in slovenskega naroda, v tem ko je razodeval ob mnogih prilikah preveliko uslužnost nasproti vladi, in je že v državnem zboru pokazal, da je nasproti Lahom čez mero popustljiv. Na sploh kaže poslednjo lastnost tudi kot deželni poslanec, kot predsednik „Sloge“ in tudi kot odvetnik. V deželnem zboru ni dokazal lastnosti in volje, katere so načelnikom strank neizogibno potrebne in mu tukaj ni z lehka odpustiti, da ne varuje avtonomne enakopravnosti nasproti Slovencem. Zamudil je zaradi državnega poslanstva premnogo kot deželni odbornik in ud deželnega šolskega sveta. Največ ne-

marnost ima pa na vesti kot predsednik „Sloge“. Kakor ima v deželnem odboru dr. Abram največ dela, ravno takó delajo največ tudi pri „Slogi“ drugi odborniki, in če „Soča“ od 8. maja t. l. dr. Tonklija opravičuje s tem, češ, „da en mož ne more vsega storiti,“ je v tem oziru pač obendovati ponižnost „Sloginega“ **podpredsednika**, ki molči, ko se lišpa vrana s pavovim perjem. Oni „en mož“ je podpredsednik, a ne predsednik „Sloge“! Sicer pa so potrpežljivi tudi drugi rodoljubi, ki vstrajajo v delu za narod okoli dr. Tonklija. On jih namreč s svojim vedenjem bolj odpravlja, nego pa vspodbuja in vabi. Ne zna in neče se bližati rodoljubom, ki so bili doslej ž njim v navskrižji, ne zna in noče se bližati trdi strankam drugih narodnosti. Sposobnosti, pa še bolj volje mu manjka tu in tam. To pa je toliko bolj narodu škodljivo, ker razmere goriških Slovencev so take, da se narodova osoda odločuje bolj na Goriškem, nego pa na Dunaji. S svojo mlačnostjo si dr. Tonkli odteguje najiskrenejše rodoljube, namesto teh pa si pridobiva za svoje pristaše one mlačneže, Poluslovence, ki najrajši vidijo med narodom mir, kakoršen si na sploh želé Nemci in Italijani od Slovencev tudi po drugih pokrajinah. To je gotovo slabo znamenje.

Kaj je po vsem tem namen naši brošurici?

Pokloniti smo hoteli s temi črticami preblagorodnemu gospodu vitezu dr. Tonkliju ogledalo, v katero se včasih lahko pogleda, v katerem zapazi tudi svoje maroge. Če bode zopet voljen v državni zbor, naj ne gleda ne na desno, ne na levo, tudi navzgor ne, na ministerske stole, temuž edino na interese svojih volilcev in Slovencev v obče, ki živé v narodnem in gmotnem oziru v hudih razmerah. Z eno besedo: Josip vitez dr. Tonkli naj bo zopet to, kar je bil pred leti: Josip dr. Tonkli; on naj bo zastopnik svojih volilcev, ne pa na prvem mestu zastopnik vladnih interesov.

Kot predsednik „Sloge“ pa in kot „nositelj slovenstva na Goriškem“ naj se otrese tiste malomarnosti in popustljivosti, ki nam je že mnogo škodovala pri raznih prilikah, in katero mu še njegov organ „Soča“ očita, ko piše (8. maja t. l.). „Res je, da se je **zdelo postopanje viteza dr. Tonklija o nekaterih prilikah popustljivo, skoro boječe, kakor bi izviralo iz strahu pred močimi nasledki na zgore ali proti italijanski stranki . . .**“ Pomen teh in drugih stavkov, katere smo mi že spredaj navedli, ni tak, kakor da bi se samo zdelo, da ni dr. Tonklijev delovanje v redu, ampak je bilo in je, kakor smo mi dokazali, **v resnici tako.**

Dr. Tonkli si bo označene maroge zbrisal edino z odločnim, nesebičnim in krepkim delovanjem ter se bo edino po tej poti približeval vzoru narodnega zastopnika.

S temi črticami smo hoteli pa tudi častitim volilcem označiti „senčnato stran dosedanjega poslanca; kajti resnične in navidezne njegove zasluge razklada že leta in leta njegovo glasilo „Soča“.

Ako morejo volilci preblagorodnemu vitezu odpustiti njegove dosedanje napake ali „Unterlassungssünden“ — in kaj ne zamore krščanka ljubezen! — potem naj mu dajo odvezo in naj ga zopet volé, toda samo s temi pogoji!

- I. da dr. Josip Tonkli obljubi, da se bo z vso odločnostjo, če bo treba s skrajnimi sredstvi, potegoval za naše narodne in materijalne interese;
- II. da odloži zastopstvo v deželnem odboru in deželnem šolskem svetu;
- III. da izroči vodstvo goriških Slovencev drugemu možu.

Zako je poskrbeti, da pridejo še drugi slovenski odvetniki v Gorico, da si narodno delo razdelé; samo tako ne bo trpela zaradi osebe narodna stvar.

Da ostane kdo kot vodja doma na Goriškem, zato se je treba posvetovati, in rodoljubi naj se na to stran pobotajo z dr. Tonklujem. Priporočati je, da bi prevzel deželno odbornišтво in voditeljstvo neutrudljivi in požrtvovalni gospod **dr. Anton Gregorčič**, profesor bogoslovja v Gorici, ki je zadnjih let duša narodnega gibanja na Goriškem.

Če bi pa želel dr. Josip Tonkli obdržati rajši deželno odbornišтво in druge narodne posle doma, in če bi hoteli volilci poslati drugega moža v državni zbor, tudi — dobro. V tem oziru se imenujejo trije vrli gospodje, namreč ravno imenovani gosp. **dr. Anton Gregorčič**, **dr. Abram**, oni blagi značaj, katerega mora vsakdo čislati, in pa sodnik sežanski gosp. **Ternovec**, ki bi bil kot državni poslanec dika in ponos goriških Slovencev.

Častiti slovenski volilci! častita duhovščina! mi trdno upamo, da bo dr. Josip Tonkli sam razvidel, da ne more nikakor vestno izpolnjevati dolžnosti, ki bi mu jih nalagalo deželno odbornišтво in s tem združeno zastopništvo v deželnem šolskem svetu in zastopstvo v državnem zboru. Zato bode eno teh dveh častnih služb prostovoljno pred volilnim dnevom odložil, da ne bo slovenski narod na Goriškem škode trpel zaradi njegove osebe. Ko bi se pa morda vender varali, potem je naša narodna dolžnost, da od doktorja Tonkluja pred volitvijo zahtevate izpolnitev gori navedenih treh pogojev, ali pa da drugega volite; drugače ste pred Bogom in narodom odgovorni za škodo, katera bi se vsled tega neizogibno godila goriškim Slovincem.

Dixi et salvavi animam meam.

